Висновки:

1. В осінній період частота трапляння зайця сірого значною мірою залежить від строкатості ландшафту, крайового ефекту та ступеня антропогенного навантаження.
2. В осінній період заєць сірий зустрічався у таких співвідношеннях: молодняки II класу віку на межі з лісовими культурами та переліски і чагарники – по 20,4 % трапляння, околиці населених пунктів – 11,9 %, стерня – 7 %, середньовікові та стиглі мішані ліси – 6,7 %, середньовікові та стиглі листяні ліси – 6 %. В інших біотопах трапляння зайця є низькою.
3. Для організації ведення мисливського господарства на зайця сірого на належному рівні, визначення якості мисливських угідь (бонітування), планування біотехнічних заходів з підвищення чисельності виду потрібно враховувати закономірності просторово-часової динаміки, структуру місць проживання, зміни захисних і кормових умов за порами року.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення антропогенного впливу загалом та впливу фактора турбування зокрема на просторово-чисельний розподіл зайця сірого різні пори року.

Література

1. Допельмаир Г.Г. Биология лесных птиц и зверей : учебн. пособ. [для студ. ВУЗов лесохоз. и биол. спец.] / Г.Г. Допельмаир, А.С. Мальчевский, Г.А. Новиков Г.А. и др.; под общ. ред. Г.А. Новикова. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Высш. шк.", 1975. – 383 с.
2. Груздев В.В. Экология зайца-русака / В.В. Груздев. – М. : Изд-во МОИП, 1974. – 164 с.
3. Груздев В.В. Поведение зайцев / В.В. Груздев // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1976. – № 12. – С. 31-32.
4. Груздев В.В. Территориальное распределение зайца-русака на юго-востоке европейской части СССР / В.В. Груздев // Бюллетень МОИП, отд. биол. –1964. – Т. 64, вып. 6. – С. 14-23.
5. Колосов А.Н. Биология зайца-русака: материалы к познанию фауны и флоры СССР / А.Н. Колосов, Н.Н. Баккеев. – М. : Типография ЦО МВС СССР "Красная звезда", 1947. – 102 с.
6. Корнєєв О.П. Заєць-русак на Україні / О.П. Корнєєв. – К. : Вид-во Київ. держ. ун-ту, 1960. – 108 с.
7. Лошкарёв Г.А. Охотничья фауна предгорий Северного Кавказа : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. биол. наук: спец. 03.097 – "Зоологія" / Г.А. Лошкарёв; Ин-т зоологии АН УССР. – К., 1971. – 24 с.
8. Особенности динамики численности зайца-русака на территории УССР / А.М. Волох, В.А. Архипчук, В.И. Гулай и др. // Изучение териофауны Украины, её рациональное использование и охрана. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1988. – С. 19-34.
9. Львов И.А. Перспективы повышения продуктивности популяций полевой дичи в лесостепной и степной зонах Европейской части СССР / И.А. Львов // Охотоведение : сб. науч. тр. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть",1974. – С. 130-140.
10. Томилова Т.П. Зайцы и охота на них / Т.П. Томилова. – М. : Изд-во "Вече", 2004. – 254 с.
11. Фадеев В.А. Особенности распространения зайца-русака и песчаника в Казахстане / В.А. Фадеев // Охотничье-промысловые звери Казахстана : сб. науч. тр. – Алма-Ата, 1966. – С. 183-185.
12. Фолитарек С.С. Географическое распространение зайца-русака *Lepus europaeus* Pall. В СССР / С.С. Фолитарек // Труды Ин-та эволюционной морфологии АН СССР. – М.-Л. : Изд-во АН СССР. – 1940. – Т. 3, вып. 1. – С. 79-133.
13. Broekhuizen S. Survival in adult European hares / S. Broekhuizen // Acta theriol. – 1979. – Vol. 24, No. 32-38. – Pp. 465-474.
14. Caboń-Raczyńska K. Variability of the body weight of european hares / K. Caboń-Raczyńska // Acta theriol. – 1974. – Vol. 19, No. 1-13. – Pp. 69-80.
15. Eiberle K. Ergebnisse einer Streckenanalyse beim Feldhasen / K. Eiberle, J.-F. Matter // Z. Jagdwiss. – 1982. – Bd. 28, h. 3. – S. 178-193.
16. Schröpfer R. Die Bedeutung der Landschaftsstruktur für Feldhase / R. Schröpfer, H. Nyenhuis // Z. Jagdwiss. – 1982. – Bd. 28, No. 4. – S. 213-231.

Власюк В.П. **Динамика численности зайца-русака (*Lepus europaeus* Pall.) в условиях Лесостепной зоны Житомирщины в осенний период**

Рассмотрены особенности осенней встречаемости зайца-русака в различных стациях Лесостепной зоны Житомирщины. Материалы стациального распределения зайца дают возможность проследить пространственно-типологическую, пространственно-временную динамику его встречаемости в зависимости от условий проживания.

Установлено, что в осенний период зайцы в основном встречаются среди перелесков и кустарников, в сосновых молодняках старших классов возраста, граничащих с несомкнутыми лесными культурами, в сосновых несомкнутых лесных культурах, растущих в суборовых условиях (по 20 % встреч), реже – в окрестностях населенных пунктов (12 %). В других биотопах частота встречаемости рассматриваемого вида составляет менее 7 %.

Результаты приведенных исследований следует учитывать при проектировании видов и объемов проведения биотехнических мероприятий, в частности закладки воспроизводственных участков, защитных и кормовых ремизов, посевных полей и т. п.

Ключевые слова: заяц-русак, биотоп, стация, встречаемость, охотничьи угодья.

Vlasyuk V.P. **Europian Hare (*Lepus Europaeus* Pall.) Occurrence Dynamics in Autumn Period within Zhytomyr Forest-steppe Zone**

The European hare autumn occurrence peculiarities in different habitats of Zhytomyr forest-steppe zone are considered. Some materials on hare habitats distribution give possibility to monitor spatial-typological, spatial-temporal occurrence dynamics in dependence on living conditions. It is established that in autumn period hares mainly occur in woods and bushes in young pine stands of older age class which border on unclosed forest cultures in pine unclosed forest cultures which grow in suborni ferrous (B_3) conditions (20 % occurrences each), seldom on the edge of the settlements (12 %). In other biotops the occurrence of the researched species is less than 7 %. The results of the research should be considered in planning types and the amount of biotechnical measures, in particular, making reproductive areas, protective and feed arable fields, etc.

Key words: European hare, biotope, habitat, occurrence, hunting grounds.

УДК 633*8 ***Доц. Н.Є. Горбенко, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів; інж. О.О. Єфремова; інж. О.В. Шума – Ботанічний сад НЛТУ України***

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН БОТАНІЧНОГО САДУ НЛТУ УКРАЇНИ

Представлено пропозиції змін у колекції лікарських рослин Ботанічного саду НЛТУ України. Запропоновано розширити колекцію згідно з фундаментальними принципами комплексного підходу формування колекцій ботанічних садів. Реконструйована колекція лікарських та пряно-ароматичних рослин забезпечуватиме наукову, навчальну, просвітницьку роботу установи. Колекцію запропоновано формувати за ступеневою системою, побудованою за пріоритетним принципом: екологічним, агротехнічним, систематичним, взаємодії між видами, їх висотою, естетичним компонуванням, виділенням навчальної ділянки для студентів.

Ключові слова: лікарські та пряно-ароматичні рослини, колекція, ботанічний сад, багатопрофільність.

Колекційна робота – основна робота ботанічних садів – має свою специфіку. Так, численні рослини кожного Ботанічного саду мають не просто систематичне положення, певні властивості, особливості використання, а й таку особливість, як потенціал використання. Серед колекційних фондів ботанічних садів України особливу групу становлять колекції лікарських і пряно-ароматич-

них видів, що з практичної точки зору є цінними для життя людства. Збираючи у колекцію ці рослини, закладаємо основу розвитку країни, будуємо підвалини майбутнього науки та виробництва. Щоб знати більше про ці групи рослин, потрібно розширювати їх колекції, залучати нові, та не забувати про старі, давно знані рослини.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що лікарські та пряно-ароматичні рослини посідають важливе місце в житті людини – передусім медичній галузі, а також у косметології, харчуванні. Усі нові дослідження та розробки у цих царинах потребують наявності рослинного матеріалу, що зберігається у колекційних фондах наукових установ, зокрема ботанічних садів.

Проблематика роботи полягає у виявленні особливостей, можливих недоліків у формуванні, підтриманні колекції, у потребі внесення певних змін асортименту та особливостей вирощування та утримання нових рослин. Новизна дослідження полягає у формуванні принципів побудови колекції лікарських та пряно-ароматичних рослин з використанням досвіду провідних наукових установ України, зокрема ботанічних садів Львова, Києва та АР Крим (ДНБС, м. Ялта). У методичному плані колекції та експозиції ботанічних садів формуються за кількома принципами, зокрема систематичним і географічним. Профільна колекція має становити частину науково-освітнього комплексу ботанічного саду: забезпечити багатоступеневу освіту фахівців НЛТУ України, бути ресурсним джерелом наукової діяльності та виробництва. Ці фундаментальні принципи є методичною основою пропозицій перепрофілювання та реконструкції колекції.

У літературі трапляються різні терміни щодо рослин. Наприклад, існує поняття "лікарські рослини". У широкому сенсі – це рослини, сировина яких використовується в офіційній та неофіційній медицині. Ці рослини використовують у сирому, переробленому вигляді для внутрішнього та зовнішнього застосування [1, 9, 11-13]. Під терміном "ароматичні" розуміють рослини, що мають відчутний аромат у сирому та переробленому вигляді. Аромат може бути джерелом будь-якої частини рослини: квіток, листків, трави, коренів і т. ін. [4, 10]. Під терміном "пряні" найчастіше мають на увазі рослини, що вживають як приправи до їжі. Але цей термін не виключає певної лікувальної дії на організм. Отже, пряні рослини здебільшого є лікарськими [2, 3, 7, 8, 14]. Корисні властивості рослин (лікувальні, харчові, кормові, технічні, декоративні) та їх описи викладені у численних роботах вітчизняних і закордонних науковців, але найбільш цінними є лікарські та пряно-ароматичні властивості рослин [2, 3, 5, 11, 13].

Отже, група трав'яних рослин, що має і лікувальні, і пряно-ароматичні особливості є цікавою з господарської точки зору. При ретельному доборі внаслідок додаткових маркетингових досліджень можна спрогнозувати економічну доцільність вирощування сировини на території підприємств. Джерелом рослинного матеріалу може стати пропонована реконструйована колекція ботанічного саду НЛТУ України.

Ботанічний сад НЛТУ України (м. Львів) – науково-дослідна, навчально-просвітня та природоохоронна установа загальнодержавного значення. Його створено урядовою постановою 22 лютого 1991 р. на основі дендрарію, дендропарку та арборетуму. Сад займає загальну площу 26,05 га **[**6**]**. Колекція лікарських рослин Ботанічного саду НЛТУ України потребує реконструкції та поповнення через часткове перепрофілювання, коригування згідно з усіма напрямками діяльності Ботанічного саду.

Ботанічний сад НЛТУ – окрема структура у складі університету, отже, має відігравати значну роль у навчанні студентів, формуванні їх наукового та життєвого світогляду. Тому однією з основних пропозицій є формування колекції з урахуванням навчальних програм при підготовці бакалаврів, спеціалістів, магістрів лісового та садово-паркового господарства, архітектури і таких дисциплін: ботаніки, дендрології, недеревної продукції лісу, геоботаніки. Варто враховувати просвітницьку роль установи під час проведення екскурсій для школярів, учнів Малої лісової академії, громадян.

Друга пропозиція щодо реконструкції стосується розширення профілю колекції. Наприклад, існуюча колекція має назву "Колекція лікарських рослин", і під цей профіль більшою мірою підпадають майже усі її види. Окремі рослини використовують у кількох галузях, зокрема і як лікарські. Пропонуємо формувати її у руслі колекції лікарських, пряно-ароматичних, красильних і технічних культур. У колекціях лікарських рослин Ботанічного саду медичного університету ім. Д. Галицького та університету ім. Івана Франка також існують профільні класичні колекції. Але у колекції Ботанічного саду ім. Івана Франка існує окрема навчальна колекція, достатні площі вирощування дають змогу змінювати її склад та місце експозиції, а основу колекції Ботанічного саду ім. Д. Галицького становлять лікарські рослини. За даних умов (брак площі, навчальна діяльність, багатопрофільність Ботанічного саду НЛТУ України) колекція має відповідати сучасним потребам. Ділянка лікарських рослин розташована сьогодні в районі корпусу № 4 університету. Загальна площа вирощування цієї колекції становить 0,004 га.

Для оптимізації ділянки лікарських і пряно-ароматичних рослин пропонуємо зміну планування ділянки (рис.). На ділянках 1-20 пропонуємо вирощувати лікарські лісові види, що потребують затінення. Провідними мають стати такі цінні види: *Vinca minor* L., *Vinca major* L., *Asarum europaeum* L., *Pulmunaria obscura* Dumort. тощо. На інших ділянках плануємо розмістити колекцію лікарських і пряно-ароматичних рослин, що зростають при повному або частковому освітленні. Процес формування колекції можна звести до принципів, значення яких відповідає порядковим номерам.

Принципи формування колекції лікарських і пряно-ароматичних рослин:

1. Екологічні вимоги рослин та їх відповідність умовам ділянки (вимогливість до вологості, родючості ґрунту, кислотності, освітленості).
2. Урахування агротехнічних особливостей (багаторічник чи однорічник, насінна чи спорова рослина, формування, підживлювання, небезпека опіків під час прополювання, здатність до поширення).
3. Систематичне положення (уникнення сусідства окремих споріднених видів або навпаки їх бажане сусідство через демонстрацію незначної різниці близьких систематичних таксонів).
4. Взаємодії між видами (бажане або небажане сусідство певних видів: відлякування шкідників, алелопатичний вплив).
5. Висота рослин (додатково – градація за шириною проекції та ажурністю, розміщення на задньому плані вищих рослин).

6. Естетичне компонування (використання композиційних принципів: нюанс, контраст, доповнення, урахування всіх декоративних властивостей листків, квіток, плодів, а також фенологічних особливостей).
7. Формування локальної навчальної ділянки для робіт студентів під час вивчення частини курсу "Недеревна продукція лісу".

Ці принципи рекомендуємо для формування колекції, керуючись досвідом ботанічних установ Львова, Києва і Нікітського ботанічного саду (м. Ялта).

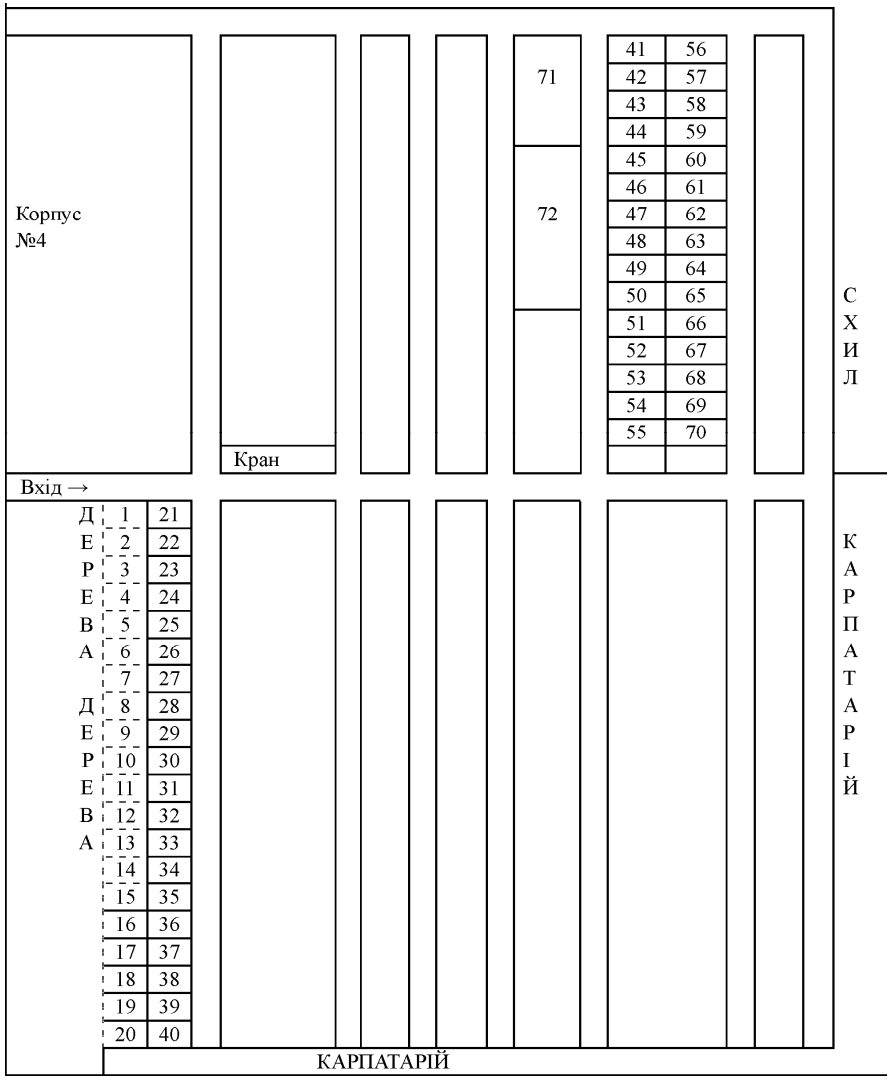

Рис. Схема планування ділянки лікарських і пряно-ароматичних рослин у Ботанічному саду НЛТУ України: *1-70 – рослини, резервні площі (зокрема 1-20 – під деревами); 71 – шкілка; 72 – маточник*

Пропонована "піраміда пріоритетності" колекції лікарських та пряно-ароматичних рослин колекції Ботанічного саду НЛТУ може стати базою для реконструювання існуючої колекції та її подальшого утримання. До загальних рекомендацій потрібно також віднести формування карантинної ділянки для уникнення занесення хвороб та шкідників, формування маточника, ділянки з парником, шкілки, огородженої ділянки або найкраще – ділянки з спеціальною охороною. Деякі лікарські рослини є отруйними, тому вони потребують особливих заходів охорони. Також бажаним є створення частини колекції у закритому ґрунті, де можна було б познайомитися з екзотичними лікарськими та пряно-ароматичними рослинами тропіків і субтропіків, пустель. Цікавим було б створення дослідної ділянки для вирощування грибів, що використовуються в медицині, і які є симбіонтами лісових рослин.

Отже, запропонована концепція формування та часткового перепрофілювання колекції лікарських рослин Ботанічного саду НЛТУ забезпечить багатопрофільність діяльності установи, закріпленої у статуті: дасть змогу без істотного розширення площі збільшити кількість залучених таксонів, вести широку просвітницьку діяльність, забезпечувати навчальний процес, наукову роботу університету, бути джерелом рослинного матеріалу для виробництва.

Література

1. Біленко В.Г. Вирощування лікарських рослин та використання їх у медичній та ветеринарній практиці. Довідник / В.Г. Біленко. – К. : Вид-во Аристей, 2004. – 304 с.
2. Борисова Р.П. Малораспространенные овощные культуры / Р.П. Борисова, В.Л. Борисова, М.Ф. Перегудт. – Симферополь : Изд-во "Таврия", 1979. – 108 с.
3. Володарська А.Т. Вітаміни на грядці / А.Т. Володарська, М.О. Скляревський. – К. : Вид-во "Урожай", 1994. – 144 с.
4. Голан Л. Ароматерапия. Энциклопедический курс / Л. Голан, Н. Виноградова. – Б.м.: Fultus Corp., 2006. – 219 с.
5. Дудченко Л.Г. Пряно-ароматические и пряно-вкусовые растения : справочник / Л.Г. Дудченко, А.С. Козьякова, В.В. Кривенко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1989. – 304 с.
6. Каталог рослин Ботанічного саду Національного лісотехнічного університету України : довідник / за ред. П.Р. Третяка. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – 60 с.
7. Кибала Я. Специи и пряности / Я. Кибала. – Прага : Изд-во "Артия", 1986. – 223 с.
8. Коваленко Г.А. Пряно-лікарські рослини / Г.А. Коваленко. – К. : Вид-во "Дім, сад, город", 2003. – 61 с.
9. Котуков Г.Н. Культивовані і дикорослі лікарські рослини / Г.Н. Котуков. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1971. – 168 с.
10. Кудинов М.А. Пряноароматические растения / М.В. Кудинов, Л.В. Кухарева, Г.В. Пашина. – Минск : Изд-во "Ураджай", 1986. – 160 с.
11. Лікарські рослини : дов. / за ред. А.М. Гроздінського. – К. : Вид-во Головна редакція Радянської енциклопедії, 1990. – 544 с.
12. Лихочвор В.В. Лікарські рослини : монографія / В.В. Лихочвор, В.С. Борисюк, С.В. Дубковецький та ін. – Львів : Вид-во "Українські технології", 2003. – 272 с.
13. Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В.М. Мінарченко. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2005. – 324 с.
14. Шедо А. Пряности / А. Шедо, И. Крейча. – Братислава : Изд-во "Природа", 1985. – 250 с.

Горбенко Н.Е., Ефремова О.А., Шума О.В. Принципы формирования коллекции лекарственных растений Ботанического сада НЛТУ Украины

Предложены изменения в коллекции лекарственных растений Ботанического сада НЛТУ Украины. Предложено расширить коллекцию согласно фундаментальным принципам комплексного подхода формирования коллекций ботанических садов. Ре-

конструированная коллекция лекарственных и пряно-ароматических растений будет способствовать научной, учебной, просветительской работе учреждения. Коллекцию предложено формировать согласно системе, построенной по приоритетному принципу: экологическому, агротехническому, систематическому, взаимодействия между видами, их высоты, эстетической компоновки, выделения учебного участка для студентов.

Ключевые слова: лекарственные и пряно-ароматические растения, коллекция, ботанический сад, многопрофильность.

Horbenko N.Ye., Yefremova O.O., Shuma O.V. **Some Principles for Formation of Medicinal and Aromatic Plants Collection in the Botanical Garden of Ukrainian National Forestry University**

Some suggestions of changes in the collection of medicinal plants of Botanical Garden of Ukrainian National Forestry University are made. The collection is proposed to be extended according to the fundamental principles of the integrated approach to form the collections of botanical gardens. The reconstructed collection of medicinal and aromatic plants will provide scientific, academic and educational work of the institution. The proposition is to form the collection using the priority principles: environmental, agricultural, systematic, interaction between species, height, aesthetic composition, allocation the testing area for students.

Key words: medicinal and aromatic plants, garden collection, botanical garden, versatility.

УДК 639.1*799.2

Доц. В.В. Горошко, канд. с.-г. наук –
Харківський НАУ ім. В.В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ПОЛЮВАННЯ В МИСЛИВСЬКИХ УГІДДЯХ УКРАЇНИ

Полювання у житті людства завжди мало вагоме значення, яке з часом змінювалося. Представлено матеріали про роль полювання в історії людства, розглянуто тенденції у полюванні, зумовлені розвитком суспільства. Висвітлено основні положення Закону України "Про мисливське господарство та полювання" щодо незаконного полювання та браконьєрства. Виявлено певні закономірності між кількістю порушень на полюванні (зокрема і браконьєрства) та економічним станом держави, наявністю населених місць біля мисливських господарств, описано різницю у спорядженні браконьєрів різного статку.

Ключові слова: полювання, мисливське господарство, Закон "Про мисливське господарство та полювання", основні положення, проблема браконьєрства.

Вступ. Значення полювання в історії людства час від часу змінювалося. У первісних людей десятки тисяч років тому полювання разом зі збиранням усього їстівного у природі було першим і найголовнішим джерелом харчування. Великих звірів заганяли у замасковані пастки, у скелясті розщелини, на високі кручі, їх вбивали списами і дротиками з кременевими наконечниками. З часом скотарство і землеробство стало основним заняттям людей, а полювання – тільки необхідною підмогою у господарстві. Диких тварин поблизу старовинних міст і поселень витісняли пасовища й оброблені поля **[**1, 2**]**.

З утворенням царств у Єгипті, Межиріччі, Індії, коли у верхівки населення у надлишку з'явилися різноманітні продукти, полювання набуло спортивного характеру. Пізніше у Західній Європі в період розвитку і зміцнення феодальних держав селянам почали обмежувати полювання: вони не мали права полювати навіть на своїй землі. Полювання було тільки привілеєм короля і його вельмож **[**1**]**.

Наприкінці позаминулого й особливо на початку XX ст. у лісах передових країн світу почали створювати мисливські господарства, щоб підтримувати в організованих угіддях на високому рівні чисельність тварин. Органи державної влади всюди встановлювали суворий контроль за полюванням і збереженням мисливських ресурсів. Таким чином, мисливські господарства стали найважливішою ланкою у ланцюзі різноманітних природоохоронних установ.

Мета дослідження – проаналізувати основні положення Закону "Про мисливське господарство та полювання" щодо незаконного полювання і браконьєрства, а також залежності браконьєрства від економічного стану держави.

Методика та матеріали дослідження. Проведені дослідження ґрунтуються на матеріалах (протоколах) щодо порушення правил полювання, представлених Харківським обласним управлінням лісового та мисливського господарства. Проведено опитування співробітників мисливських господарств Харківщини щодо динаміки браконьєрства та змін у спорядженні браконьєрів, які відбулися за останні 20 років.

Результати дослідження. В Україні діє Закон "Про мисливське господарство та полювання" **[**3**]**. Він визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності юридичних і фізичних осіб у галузі мисливського господарства та полювання, забезпечує рівні права всім користувачам мисливських угідь у взаємовідносинах з органами державної влади щодо ведення мисливського господарства, організації охорони, регулювання чисельності, використання та відтворення тваринного світу.

Згідно із цим законом України, полювання – це дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстрілювання, відловлювання) мисливських тварин, що перебувають на волі або утримуються в напіввільних умовах. Полювання – це не просте добування звірів і птахів, а продумане освоєння їхніх запасів, що обов'язково передбачає збереження відтворювального поголів'я. Крім цього, полювання – один з основних, абсолютно необхідних засобів регулювання чисельності тварин. Полювання зміцнює здоров'я, тренує витривалість, витримку, спостережливість, швидкість реакції, тобто саме ті якості, які розвиває спорт. Тому полювання – це вид спорту, і називається воно спортивним, або любительським. Саме це визначає його добровільність і необов'язковість отримання від нього продукції. Сучасне освоєння промислових територій, організація і ведення мисливських господарств збільшують роль мисливців-спортсменів і в промисловому полюванні.

В Україні розрізняють такі способи полювання: індивідуальне; колективне; колективне з нагоничами (облавне). Полювання може відбуватися з використанням мисливської вогнепальної зброї; собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів (за наявності паспортів на них); сіток і пасток для виловлювання тварин живцем; пасток для добування хутрових звірів з науковою метою та для переселення; мисливських вишок; пахучих неотруйних приманок **[**3**]**. Право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України, які досягли 18-річного віку, іноземці, які одержали в установленому порядку дозвіл на добування мисливських тварин та інші документи, що засвідчують право на полювання.